

določeni popolnoma napačni pojmi, kakor sem to že zgoraj omenil in na vse to tudi v besedilu pri raznih izrazih opozoril. Zdi se mi, da je že prišel zadnji čas, ko ne smemo več prezirati in zametovati naših klenih tlopisnih izrazov in pravih krajevnih imen, temveč jih je treba tudi uvesti v zemljepisne učbenike in jih pravilno rabiti!

Tak nov osnovni zemljepis za gimnazije pa seveda ne bi smel biti, tako neznansko skop, kakor na primer leta 1953 in 1956 izdana Zemljepisa, kjer so stisnili na primer poglavje „Površje kopnega“ kar na — reci in piši — zgolj devet strani s petimi fotografijami in dvema črtežema! Tako važnemu poglavju velja že posvetiti in privoščiti več pažnje, zato naj se odmeri za „Ravni in gorski svet, podzemlje, vodovje in morje“ pretežna večina knjige, vsaj 150 strani z mnogimi slikami in črteži. Opis Zemlje kot nebesnega telesa in druga poglavja pa naj se v tem učbeniku skrajšajo in nadomestijo v drugih zemljepisih, kajti prvo, kar moramo zah-

tevatati od mladega pismenega človeka, je: da dobro spozna mnogolični svet svoje domovine, ki ga obdaja in po njem hodi, da bo znal s pravilnimi besedami in imeni označevati razna terenska lica, podobe in pojave tako, kakor jih ljudstvo imenuje!

Ne smemo pozabiti, da je: pouk v zemljepisu tudi važno dopolnilo jezikovnega pouka! V njem naj bi si pridobil učenec zadosten zaklad značilnih besed za mnogolične podobe in pojave v naravi. To ljudsko tlozansko besedišče, ki ga po časopisih in tudi se drugod izpodriva ničvredna plaža, naj pride v šolske zemljepise, da si ga mladina prisvoji in ga tako ohranimo v živem jeziku. To je treba poudariti zlasti danes, ko se mladina iz gorskih krajev seli v mesta in industrijske kraje in je zato velika nevarnost, da utone ljudsko izročilo prekmalu v pozabo, kar bi bila velika, nepopravljiva škoda za naš jezik!

NEKAJ IZRAZOV HIDROGEOGRAFSKE TERMINOLOGIJE

V prejšnji številki je uredništvo opozorilo na terminološko stran Gosarjevega članka¹, v katerem se je ponovno pokazala nerazčiščena problematika hidrogeografske terminologije. Tega vprašanja smo se v naši reviji (GO, TT./3) sicer že lotili, vendar smo takrat pretresali izraze za vodo, ki je na površju (porečje-povodje-rečje-zliv), tokrat pa so v ospredju izrazi za vodo, ki je v zemlji.

V Gosarjevem članku naletimo na naslednje izraze: **podtalnica** in **podtalna voda**, **talnica** in **talna voda** ter **podzemna voda**. Vsi ti izrazi se sicer uporabljajo kot sinonimi; toda takoj je treba poudariti, da S^{rc} tu vendarle za dvoje pojmov. Prvič za **podzemeljsko vodo** in drugič za **talno vodo**.

Podzemeljska voda je vsaka voda pod zemeljskim površjem, ne glede na poreklo in njen značaj oziroma položaj. Po nastanku je vadoznega izvora, lahko pa je tudi juve-nilnega. Semkaj prištevamo tudi termalne in »latinske vode. Glede na razprostranjenost je zanjo značilno, da se zadržuje v najrazličnejših kameninah (propustnih ali vododržnih) in v najrazličnejši globini. Ponekod je v propustnih plasteh, kjer je sklenjena in enakomernejše porazdeljena ter ima celo enotno vodno gladino, drugod pa zapolnjuje

le razpoke v vododržnih kameninah, kjer je tudi v med seboj ločenih vodnih žilah. V naši geografski literaturi naletimo še na dve obliki gornjega izraza: podzemna voda in podzemna voda. Slovenski pravopis zadnjih dveh pridevniških oblik ne pozna, pač pa ima to obliko Pleteršnik. Tu torej nimamo sinonimov. Le Melik rabi izraz podpovršinska voda, vendar pa zelo poredko. Oba izraza, mislim, ustrežata. Morda bi kdo logičistično pripomnil, češ saj ta voda ni pod zemljo, temveč v zemlji. Toda spričo današnjega raznovrstnega pomena „zemlje“ je dvojna raba zelo razširjena in razločka skoraj ni. Zato tega vprašanja ne gre matezati.

Talna voda. Tisti del podzemeljske vode, ki je v propustnih kameninah (navadno so to klastični sedimenti) nad vododržno osnovo ali pa med vododržnimi skladi in ima sklenjeno vodno gladino ter je zato tudi enakomernejše porazdeljena, imenujemo talno vodo (Grundwasser, Nappe souterraine, ground water). Talna voda je po poreklu predvsem infiltracijskega izvora, nastaja namreč neposredno s pronicanjem dežnice, snežnice ali površinskih voda (rek, jezer) v zemljo. Prav zato je zanjo značilno in geografsko zelo pomembno, da je filtrirana, čista in zato vsestransko uporabna, obenem pa tudi splošno razširjena tudi v subaridnih ah aridnih predelih, kjer sicer skoraj ni padavin ali površinskih voda. Zanjo je namreč značilno sicer bolj počasno, pa vendar stalno pretakanje.

¹ L. Gosar, Pomen talne vode za gospodarstvo, Geogr. obzornik 11./3.

Skalna voda. Tisti del podzemeljske vode pa, ki se pretaka le po živoskalnih razpokah, špranjah, prelomih in skladovnih režah vododržnih ah Laže raztopljenih kamenin in ki je brez enotne oziroma sklenjene vodne gladine, cesto pa tudi brez medsebojne povezanosti, imenijemo skalno vodo. Pri skalni vodi ločimo na primer: kraško skalno vodo, termalno skalno vodo in podobno. Skalna voda je tudi živ, nazoren izraz. Podzemeljska voda je le skupen izraz tako za talno kot skalno vodo.

Medtem ko za skalno vodo nimamo sinonimov, pa rabimo za talno vodo vrsto sinonimnih izrazov.

Tako uporablja J. Jesenko v svoji knjigi (Zemljepis, Trst, 1871) izraz podtalna voda. K. Seidl prav tako. Pajkov in Kržišnikov Zemljepis za srednje šole, Ljubljana 1919, pozna talno in nadanjo vodo (str. 34). Talno vodo omenja tudi Kranjcev in Vazazov Osnovni zemljepis iz leta 1938. V Melikovi Sloveniji (Lj. 1935) naletimo na „talno vodo“ toda tudi na izdanjo vodo (str. 159). J. Rus uporablja razen „talne vode“ tudi se „izdanjo vodo“ (Slovenska zemlja, Ljubljana).

V Občnem zemljepisu iz leta 1949, Id so ga napisali Rohinec, Kranjec in Savnik, naletimo le na „podtalno vodo“. Enako tudi v Kranjčevem in Vazazovem učbeniku iz leta 1952. Tudi Kranjc-Lebamov Zemljepis Jugoslavije iz leta 1958 uporablja izraz podtalna voda (str. 34). Ilešič dosledno uporablja in tudi zagovarja izraz talna voda (Geogr. vestnik, 1953, str. 229). Tudi Badjura pozna le talno vodo (Ljudska geogr., str. 215). Enako Kokole, Gams, Sifrer in Oblak Polde, liakovec pa rabi izraz podtalna voda (GV, 1952, str. 87). Malovrh uporablja več sinonimov, med njimi tudi izraz podtalnica (Geogr. obz., 1955/4, str. 19).

Slovenski pravopis pozna razen izraza „talna voda“ (str. 810) tudi še pridevniško obliko podtalen, -ina-o (str. 542), čeprav ne v zvezi z vodo. Pleteršnik navaja le talno vodo in drugih izrazov ne omenja.

Med geografi ee torej uporabljata, kakor smo spoznali, predvsem dva sinonimna izraza, talna voda in podtalna voda. V učbenikih je do druge vojne obveljal prvi termin, po vojni pa drugi (gl. ustrezne učbenike). V strokovni oziroma znanstveni literaturi pa je obratno, najprej se je uveljavila „podtalna voda“, kasneje „talna voda“.

V tehniški literaturi pa se uporabljata izraza talnica in podtalnica, zlasti med hidrologi, gradbeniki, agronomi in podobno. Ta dva izraza sta zašla v zadnjem času tudi med geografje (Malovrh, Gosar).

Sedaj imamo za talno vodo kar šest sinonimov: talna voda in podtalna voda, izdanja voda in nadanja voda ter talnica in podtalnica. Razen tega srečujemo kot sinonim tudi še podzemeljsko vodo, kar pa, kot vemo, pomensko ne ustreza, zato smo ta izraz že v začetku označili in ga prihranili za drug, širši pojem.

Ne mislim, da bi se morali sedaj odločiti zgolj za enega od teh izrazov, vse drugo pa zavreči. Nasprotno, prav je, da jih imamo več, saj to kaže le na bogastvo jezika.

Kljub temu pa menim, da bi bilo sedaj, ko smo vse te izraze zbrali, napak, ako jih ne bi tudi pretresli in si ogledali, kateri bolj ustrezajo po pomenu, kateri bolj jezikovno.

Najprej sta tu izraza nadanja voda in izdanja voda (Slov. pravopis ju ne pozna). Oba se v strokovni literaturi zelo malo uporabljata, saj ju poznamo domala le iz starejših del, pa tudi med ljudstvom, kolikor vem, nista posebno živa, oziroma se uporabljata le v modificiranem pomenu. Z obema izrazoma skušajo, ako sein prav prisluhnil ljudski govorici, pravzaprav podčrtati bolj poreklo izvorov kot pa talno vodo samo. Morda bo kaj več o tem vedel povedati naš znani terenski imenoslovec R. Badjura.

Druga dva izraza sta talna voda in podtalna voda. Kateri je ustrežnejši? Menim, da je odgovor odvisen predvsem od tega, ali je kdo mnenja, da je voda v tleh ah pod tlemi. V prvem hipu se nam zdi jasno, da je voda v tleh, torej pravilno talna voda. Toda čim bolj razmišljamo, v kakšni zvezi vse se ta izraz (tla) danes uporablja, tem bolj smo v dvomu. „Tla“ se namreč uporabljajo v najrazličnejšem pomenu, bodisi v zgolj pedološkem, bodisi v širšem arealnem ali celo prostorskem pojmu. Prav zato sta izraza „v tleli“ in „pod tlemi“ pojmovno identična, razloček med njima je močno zabrisan.

Tla pomenijo včasih le površino oziroma površje. Na primer narisati tla — tloris, izravnati tla — planirati in podobno. In seveda vse, kar je spodaj, je pod tlemi. Saj govorimo tudi o podtalnem rovarjenju, o podtalnih organizacijah itd. Prav zato tudi tehniki, pedologi itd. govore o podtalni vodi, ker pojmujejo „tla“ v pedološkem smislu le kot zgornjo preperelinsko plast. S tega vidika je izraz podtalna voda tudi ustrezen. Saj vemo, da ta voda praviloma sploh ni v prsti temveč pod njo, v kameninski osnovi.

Mi geografi pa pojmujejo „tla“ v prostorsko oziroma globinsko širšem smislu. Zato pravimo, da je voda v tleh, torej talna voda. Za „tla“ v pedološkem smislu uporabljamo namreč izraz prst. Bistvo je torej, da je voda v tleh, v kameninski osnovi (logicistično bi torej rekli kameninska voda) ne pa da je pod preperelinsko plastjo, saj te ni povsod, na primer v aridnih področjih itd., čeprav je tam tudi talna voda.

Tudi Slovenski pravopis pozna le talno vodo. Prav tako govorimo le o talnem ledu.

Slednjič imamo še talnico in podtalnico, ki sta razširjeni predvsem v tehniški literaturi, so ju pa začeli uporabljati tudi že v geografskem tisku. V pojmovnem pogledu oba izraza mnogo premalo povesta. Talnica pomeni lahko marsikaj, ne le vodo, na primer talna črta — talnica, talna osnova — talnica, talna plast — talnica itd. Zdi se mi kar prav, da se ti dve

terminološki obliki v geografski literaturi doslej nista uveljavili.

V naši hidrografske terminologiji je potrebno pretresti še marsikateri izraz, na primer: vodni strmec — vodni padec — vodni tok — vodni tek — vodilna — tokava; bifurkacija — viličenje — raztočje — racvanje itd.

Nekaj teh izrazov je zbral tudi Badjura. Prav bi bilo, da to gradivo pretresemo in izberemo ustrezne izraze. Saj je marsikaj prav uporabno. Tako predlaga Badjura med gornjimi izrazi v (Ljudski geografiji, II. del, rokopis) za viličenje izraa raztočje (voda se razteka), kar bi kazalo prevzeti tudi v geografsko terminologijo.

D. R.

DROBNE NOVICE

SPORAZUM MI 1) ITALIJO IN JUGOSLAVIJO O RIBOLOVU

V Beogradu je bil podpisan dne 20. novembra 1958t že tretji sporazum med obema državama glede ribolova italijanskih ribičev v naših vodah.

Področji okoli Jakube in Palagruže sta še vedno v pogodbi, niso pa več predeli ob obali Z. Istre, ki so v prelovu. Poleg tega imamo tukaj že dve tovarni za predelavo rib, in bi morali naši ribiči pričeti loviti na odprtem morju, kajti že povečano število naših ladij komaj nalovi zadosti rib. Zato je pravilno, da smo Italijanom odstopili nekatera druga področja. To je predel okoli Budve, ki ga imajo za enega najbogatejših v jadranskem morju. Dogovorili smo se še o pristajanju v naših pristaniščih. Ko bodo ribiške ladje plule skozi naše vode, morajo imeti mreže zložene in zapečatene (podobno pogodbo imata tudi Danska in Anglija). Na koncu je še nekaj manjših sprememb glede plačevanja odškodnine.

AZBEST V JUGOSLAVIJI

V zadnjem času sta se produkcija in kvaliteta azbesta v Jugoslaviji močno izboljšali. S pravo predelavo smo pričeli šele po vojni. Leta 1957 je znašala proizvodnja 3500, leta 1958 že 6000 ton. To je možno zaradi povečane proizvodnje rude v novem rudniku pri Kosovski Mitrovici in Štipu ter v obeh starejših rudnikih pri Korlači in Kragujevcu.

NAFTA V ITALIJI

Za italijansko gospodarstvo je znano, da trpi zaradi pomanjkanje nafte. V padski nižini načrpajo nekaj nafte in v zadnjem času tudi še na Siciliji. Vsega je odločno premalo za kritje potreb. Zato je državna gospodarska politika taka, da sklepajo pogodbe v tujini in nafto uvažajo. Znana je italijanska pogodba s Perzijo. Tukaj bodo sami raziskovali okoli Kume in kupili 250/o nafte, ostalo pa bo dobila Perzija. V Libiji Italijani niso uspeli, verjetno zaradi vmešavanja Angležev. Pravice do raziskovalnih del so dobili še v Maroku, pogodbe pa pripravljajo tudi z Egiptom.

POLJSKA MORNARICA

Poljska bo do leta 1965 zgradila 600.000 ton trgovskega ladjevja. Tako bo celotna tonaža države prekoračila milijon ton. Seveda pa ladjedelnice ne gradijo samo za domače potrebe, ampak dobivajo 800/o naročil iz inozem-

stva, največ iz SZ, Brazilije, Indonezije in Egipta. Zato gradijo dva doka v Ščečinu, enega pa v Gdinji, medtem ko ima Gdansk kar 700/o vseh ladjedelnice. To bo omogočilo zgraditev velikega števila ladij v skupni tonaži 1,8 milijona ton v letih od 1961 do 1965.

PROIZVODNJA NAFTE

Strokovnjaki pravijo, da atomska energija še dolgo ne bo izpodrinila uporabe nafte kot pogonske sile. To zato, ker se načrti o njeni uporabi še prepočasi razvijajo. Poleg tega pa stalno narašča svetovna potreba po energiji in terja popolno izkoriščanje vseh razpoložljivih virov. Zato je poleg premoga in električne energije nafta še vedno najvažnejša in je produkcija lansko leto preseгла 900 milijonov ton (400/o ZDA, 200/o JZ Azija, 170/o Venezuela, 110/o SSSR itd.). Z naravnim plinom vred pomeni to polovico potrošene energije v svetu. Ker se bo po ugotovitvah OZN čez 50 let potreba po energiji ogromno povečala (blizu petkrat), je pričakovati še povečano porabo nafte.

PROIZVODNJA POLIVINIL KLORIDA

Plastične mase smo pred vojno skoraj izključno uvažali (bakelit) in jih potem predelovali. Medtem je proizvodnja v svetu stalno naraščala. V ZDA so izdelali 2 kg polivinil klorida na osebo, v Nemčiji 1,2 kg, v Angliji 1 ikg, v Jugoslaviji 0,15 kg itd. Po vojni smo takoj uvideli veliki pomien in vlogo te surovine in zgradili v Kaštel Bučurcu tovarno „Jugovinil“. izdeluje polivinil klorid. Približno tretjino smo ga izvozili, dokler se ni okoli leta 1955 izvoz zmanjšal zaradi konkurence v svetu. Države (Italija, Zapadna Nemčija, Anglija, CSR, Nizozemska) so ga več izdelale same. Poleg tega pa se pojavljajo še nove mase, kakor na primer polietilen, polistirol itd. Zato smo morali izvoz preusmeriti predvsem na vzhod (Poljska, Romunija, SZ, Finska, Burma, Sirija).

PROIZVODNJA KAVČUKA

Potrošnja kavčuka postaja vedno večja. Sintetični hitro izpodriva prirodnega. Tako je Z. Evropa leta 1957 porabila 800.000 ton te surovine in od te je bilo 200.000 ton sintetičnega kavčuka (skoraj vsega so uvozili). Nekaj malega sta ga napravili samo Anglija in Z. Nemčija. Da drugje niso delali sintetičnega, je razumljivo, saj je veliko držav dobivalo iz kolonij prirodnega, ki je bil cenejši. Danes je stvar drugačna. Vedno bolj gradijo tovarne za